УДК 323.1(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.38.23>

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Леся Корнат

*Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра політології та міжнародних відносин
вул. Степана Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна*

У статті здійснено аналіз проблем та перспектив етнонаціональної політики України. Доведено, що регулювання сфери етнонаціональних відносин є складним процесом, що передбачає врахування низки чинників, характерних для конкретної країни. Завданням політики держави у сфері етнонаціональних відносин є консолідація суспільства, забезпечення територіальної цілісності та стабільності держави. Акцентовано увагу на тому, що в Україні відсутня послідовна і чітко скоординована етнонаціональна політика, спрямована на створення максимальних можливостей для задоволення потреб усіх суб'єктів етнонаціональних відносин. Ефективність етнонаціональної політики визначається здатністю влади гнучко реагувати на проблеми етнонаціональної сфери. Державну етнонаціональну політику України визначаємо як органічну складову частину внутрішньої і зовнішньої політики держави, сукупність теоретичних підходів, принципів, механізмів, послідовних рішень і дій органів державної влади і органів місцевого самоврядування, спрямованих на задоволення потреб усіх етнічних спільнот та окремих громадян України, пов'язаних зі специфікою їхнього етнокультурного розвитку, та на утвердження у суспільстві атмосфери міжетнічної толерантності й зміцнення загальнонаціональної єдності. Основи законодавства з етнонаціональної політики України були закладені відразу після проголошення незалежності та формувалися під впливом внутрішніх міжнаціональних відносин та міжнародного законодавства. Українське законодавство у сфері етнонаціональних відносин відповідає міжнародним стандартам, проте має такі недоліки: розмитість положень, відсутність конкретизації базових термінів, застарілість самих законодавчих актів, прийнятих у перші роки незалежності. В Україні не проводилася послідовна етнонаціональна політика. Зокрема, не прийнято концепцію етнонаціонального розвитку, яка б визначала основні засади цієї політики. Наслідком непослідовної етнонаціональної політики держави є такі процеси та проблеми: поглиблення етнорегіональних відмінностей; обмежене функціонування державної мови; несвоєчасне виявлення проблем у цій сфері через відсутність системного моніторингу процесів; проблеми депортованих та внутрішньо переміщених народів; наявність несоціалізованих етнічних груп тощо. В експертному середовищі немає узгодженої думки щодо принципів етнополітики, а також механізмів її впровадження, особливо в умовах децентралізації влади та адміністративної реформи, реформи органів виконавчої влади. Пріоритетним завданням для України на сучасному етапі є підвищення ефективності функціонування державних інституцій у сфері етнонаціональних взаємин. Науково обгрунтована етнонаціональна політика є необхідною умовою процесу утвердження держави.

Ключові слова: етнонаціональна політика, національні меншини, концепція етнонаціонального розвитку, етнополітика, етнічні групи.

Процес національної консолідації тісно пов'язаний з реалізацією послідовної, відповідної сучасним умовам етнонаціональної політики. Інтеграція України до Європейського Союзу неможлива без регулювання процесів етнонаціонального розвитку відповідно до стандартів Ради Європи та Європейського Союзу. Ефективність етнонаціональної політики держави залежить від того, наскільки її принципи та завдання відображають

етнонаціональну ситуацію в країні, забезпечують участь громадянського суспільства в процесах регулювання етнонаціональних відносин.

Необхідність управління етнонаціональними процесами в державі відповідно до міжнародних стандартів та демократичних принципів забезпечення прав національних меншин і державотворчої нації є одним із головних завдань, які стоять перед Україною на початку XXI століття. Упродовж років незалежності неодноразово науковці та політики акцентували увагу на тому, що в країні відсутня чітко скоординована етнонаціональна політика, яка була б складовою частиною внутрішньої і зовнішньої політики держави, спрямована на створення максимально рівних можливостей для задоволення потреб та інтересів усіх суб'єктів етнонаціональних відносин, а також на створення та приведення в дію важелів загальнонаціональної інтеграції і формування подвійної – етнічної та громадянської – ідентичності. З огляду на це дослідження теоретичних та практичних аспектів етнонаціональної політики в Україні, її проблемних питань, що стосуються координації дій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства, спрямованих на досягнення міжетнічної злагоди та пошук нових форм співпраці з громадськими організаціями етнокультурних груп, сьогодні є надзвичайно важливим та актуальним.

Відомо, що відновлення державної незалежності у 1991 році дало потужний поштовх національній та етнічній активності як українців, так і представників різних етнокультурних груп, що проживають в Україні. Збереження населенням етнічної та національної ідентичності у багатьох випадках залежить, з одного боку, від характеру їх розселення (компактного чи розосередженого) та місця проживання (регіон, міська чи сільська місцевість), а з іншого боку, від моделі етнонаціональної політики, яку впроваджує держава [3, с. 19–26]. Ефективність державної етнонаціональної політики визначається здатністю влади гнучко реагувати на запити суб'єктів етнополітичних процесів, ступенем зацікавленості державної еліти, збереженням міжетнічної злагоди у суспільстві та гармонізації інтересів суб'єктів етнополітичних відносин.

Отже, державну етнонаціональну політику України розуміємо як органічну складову частину внутрішньої і зовнішньої політики держави, сукупність теоретичних підходів, принципів, механізмів, послідовних рішень і дій органів державної влади і органів місцевого самоврядування, спрямованих на задоволення потреб усіх етнічних спільнот та окремих громадян України, пов'язаних зі специфікою їхнього етнокультурного розвитку, та на утвердження у суспільстві атмосфери міжетнічної толерантності й зміцнення загальнонаціональної єдності [2].

Особливістю етнонаціональної політики України є одночасне вирішення декількох таких завдань: формування української політичної нації; утвердження української мови як державної; консолідація суспільства; дотримання прав, забезпечення умов для збереження та розвитку культурної самобутності національних меншин, що проживають на території України; підтримка в окремих регіонах української державотворчої нації та забезпечення балансу між цими завданнями. Україна зараз проходить політичні випробування щодо того, чи не зруйнують відмінності у свідомості окремих суспільних груп – етнічних, а також регіональних – їхню здатність і їхнє бажання разом творити і розвивати демократичну державу, бути лояльними до неї як цілого, а не лише патріотами свого міста, області чи регіону. Тобто питання культурної різноманітності в Україні та етнонаціональної єдності й суспільної інтеграції мають розв'язуватися паралельно [4, с. 191].

Основи законодавства з етнонаціональної політики України були закладені відразу після проголошення незалежності. Першим юридичним документом, де зафіксовано рівні права всіх етнічних груп, що населяють Україну, стала Декларація про державний суверені-

тет. Законодавство України з етнонаціонального розвитку ґрунтується на принципах і нормах міжнародного права і включає такі документи: Конституцію України (1996), Декларацію про державний суверенітет України (1990), Декларацію прав національностей України (1991), Закон України «Про національні меншини в Україні» (1992), Закон України «Про громадянство України» (2001), Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991), Закон України «Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин» (1998), Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019), Закон України «Про корінні народи в Україні» (2021), Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, ратифіковану Законом України від 15.05.2003 р. № 802-IV, Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», а також двосторонні договори України з іншими державами.

Отже, законодавство України у сфері етнонаціональної політики формувалося під впливом внутрішніх міжнаціональних відносин та міжнародного законодавства. Аналіз змістового наповнення національного законодавства свідчить, що в ньому закріплено фундаментальні міжнародні норми щодо захисту національних меншин: право на існування; право на використання рідної мови; право на розвиток етнокультурної самобутності; право на освіту; право на свободу мирних зборів, віросповідання, виявлення поглядів, думок, совісті; право рівної участі в державотворчих процесах; право на одержання й поширення інформації та ідей своєю мовою без втручання держави та незалежно від кордонів; право на збереження середовища проживання в місцях історичного та сучасного розселення. За рівнем правового забезпечення основних прав і свобод національних меншин Україна посідає одне з провідних місць. Водночас треба зазначити, що українське законодавство у сфері захисту національних меншин має такі недоліки: розмитість положень, відсутність конкретизації базових термінів, застарілість самих законодавчих актів, прийнятих у перші роки незалежності. Нові політичні реалії потребують перегляду більшості прийнятих законодавчих актів.

Події в суспільно-політичному житті України 2013–2014 років, окупація Криму та східних регіонів України спричинили гостру потребу критичного переосмислення українськими науковцями й політиками місця і ролі етнонаціонального чинника в суспільному житті з урахуванням уроків минулого та міжнародного досвіду у розв'язанні проблем у сфері етнонаціональних відносин. Наявність невирішених питань актуалізує потребу у правовому документі, який визначав би політику України в етнонаціональній сфері, – Концепції етнонаціонального розвитку. Відсутність у законодавстві України Концепції етнонаціонального розвитку (чи етнонаціональної політики, адже назву документу можна корегувати) є черговим доказом того, що питанню етнонаціональної політики в нашій державі не приділялося належної уваги. Зокрема, не вдалося подолати наслідки тотальної русифікації та асиміляції в бік російської мови та культури. Саме тому вітчизняне законодавство з етнонаціональної політики, яке, на перший погляд, відповідає міжнародним стандартам, має низку прогалин.

Для вдосконалення правових засад політики держави у сфері етнонаціональних відносин неодноразово пропонувалися проєкти нормативно-правового акта, який виконував би такі завдання: а) окреслював мету, принципи і довгострокові завдання етнонаціональної політики та механізми її реалізації з урахуванням реальних внутрішніх і зовнішніх викликів і загроз національній безпеці; б) визначав концептуальні основи подальшого законотворення, управлінських та інших рішень і практично-політичних дій щодо етнонаціональної сфери; в) запроваджував адекватні українським реаліям визначення термінів законодавства, що регулює етнонаціональні відносини; г) визначав параметри впровадження в це законодавство норм та термінології міжнародного права [5, с. 40–52].

Упродовж останніх років робочими групами з науковців, політиків, громадських діячів напрацьовано декілька версій законопроекту, який у разі прийняття визначав би засади етнонаціональної політики в Україні. За роки незалежності на розгляд Парламенту України було подано вісім таких законопроектів: № 6016 від 08.08.2000 р., № 5659 від 16.06.2004 р., № 7615 від 06.06.2005 р., № 3106 від 02.09.2008 р., № 3581 від 30.12.2008 р., № 10152 від 07.03.2012 р., № 10152-1 від 12.03.2012 р., № 2560а від 05.07.2013 р. Жоден із них не був прийнятий за основу. Після оцінки фахівців дані законопроекти були відправлені на доопрацювання або відкликані. У 2017 році при Міністерстві культури України створено експертну раду з питань етнополітики, яка напрацювала впродовж 2017–2019 років проєкт Концепції етнонаціонального розвитку. Зазначений проєкт пройшов громадське обговорення та оцінку експертного середовища, проте так і не був поданий на розгляд Парламенту у зв'язку із ліквідацією Департаменту у справах національностей та релігій Міністерства культури України у 2019 році.

Необхідно зазначити, що серед експертів та у громадському середовищі немає узгодженої думки щодо принципів етнонаціональної політики, а також механізмів її впровадження, особливо в умовах децентралізації влади та адміністративної реформи, реформи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Окрім належної уваги з боку органів влади, важливим є забезпечення сприятливого політико-правового середовища для інституціонального розвитку громадянського суспільства, активне залучення його суб'єктів до публічної політики, процесів вироблення та ухвалення важливих суспільних рішень, формування і реалізації державної та місцевої політики. Проте на перший план має ставитися завдання консолідації нації, забезпечення територіальної цілісності та стабільності держави. Наявні у даній сфері проблеми створюють підґрунтя для спекуляцій мовними та етнонаціональними проблемами, особливо під час передвиборчих перегонів.

Характеризуючи етнополітичну ситуацію в Україні, слід зауважити, що наша держава змушена враховувати такі особливості етнонаціональної ситуації в регіонах, як неоднакова чисельність національних меншин та дисперсність їх розселення, різний соціально-економічний розвиток районів, де проживають представники етнічних спільнот. У країні наявні території компактного поселення етнічних груп, які можуть стати джерелом напруження у відносинах із центральною владою. Нерівномірне розміщення на території України різних етносоціальних та етнокультурних груп породжує низку проблем для органів, відповідальних за етнонаціональну політику в державі.

Отже, важливим механізмом реалізації етнонаціональної політики держави є система органів виконавчої влади. У 1993 році в Україні створено центральний орган державної виконавчої влади, котрий відповідав за питання етнонаціонального розвитку, – Міністерство України у справах національностей та міграції. Однак внаслідок низки інституційних реформ статус Міністерства у 1996 р. був понижений до Державного комітету України у справах національностей та міграції (згодом релігій). У 2010 р. в ході адміністративної реформи цей орган взагалі був ліквідований. Центральним органом виконавчої влади у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин на додачу до прямих завдань було визначене Міністерство культури України, в складі якого був Департамент у справах релігій та національностей. Лише 18 березня 2020 року на підставі Постанови КМУ від 15 червня 2019 року № 503 Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) стала центральним органом виконавчої влади. Діяльність ДЕСС спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики. Однак залишається проблемним питання фахівців з питань етнонаціонального розвитку, оскільки ДЕСС не має підрозділів у регіонах. Питаннями етнонаціонального розвитку здебільшого займаються

працівники структурних підрозділів з питань культури обласних адміністрацій. Ще більшою є проблема фактичної відсутності фахівців зазначеної сфери у структурі районних адміністрацій та ОТГ. Отже, постійне реформування та ліквідація центрального органу виконавчої влади у сфері етнонаціонального розвитку, відсутність відповідних структурних підрозділів та фахівців у регіонах свідчить, що як державній етнонаціональній політиці загалом, так і конкретним інституційним та організаційним заходам щодо її реалізації часто бракувало системності й послідовності, внаслідок чого позитивні досягнення на одних напрямках нівелювалися проблемами на інших.

Нехтування питаннями етнонаціонального розвитку містить небезпеку перетворити етнонаціональний фактор з культурного надбання на джерело конфліктів та протиріч, призвести до втрати територіальної цілісності країни. Неврегульовані відносини між етнокультурними групами загострюють проблеми міжетнічного спілкування, збільшують потоки мігрантів, біженців, створюють конфліктні ситуації. Наслідком непослідовної етнонаціональної політики держави сьогодні є такі процеси та проблеми:

- поглиблення етнорегіональних відмінностей, які ускладнюють процес становлення української політичної нації;
- відсутність послідовних дій з утвердження державної мови в регіонах, де місцеве населення на знає і не розуміє української мови (деякі райони Закарпаття, Буковини, Донбасу, півдня України);
- непрогнозованість процесів етнонаціонального розвитку через відсутність постійного їх моніторингу, виявлення проблем у цій сфері та налагодження етнокультурного діалогу;
- необлаштованість депортованих народів, внутрішніх переселенців, новітніх мігрантів;
- пасивність окремих груп неетнічних українців у державотворчих процесах та процесах консолідації українського суспільства;
- наявність соціально не адаптованих етнічних груп, таких як роми, новітні мігранти;
- низький рівень, неефективна фахова підготовка державних службовців з етнонаціональних питань та відсутність координації дій органів державної влади і місцевого самоврядування;
- відсутність у структурі органів місцевого самоврядування, які отримали більші повноваження в регіонах, фахових спеціалістів з питань реалізації етнонаціональної політики;
- відсутність у державному бюджеті програм, спрямованих на реалізацію державної етнонаціональної політики. Фінансову підтримку з боку регіональних органів влади мають окремі проекти в регіонах.

Вплив на процеси етнонаціонального розвитку в Україні також мають спроби деяких країн-сусідів реалізувати свої інтереси на території України всупереч її власним національно-державним інтересам. Певні загрози етнополітичній стабільності в Україні створює поведінка екстремістських кіл у Румунії та Угорщині, а також реалізація цими країнами їх законів і державних програм, які стосуються осіб румунської та угорської національності, що є громадянами сусідніх держав [6, с. 454–466].

Таким чином, політико-ідеологічна та мовно-культурна роз'єднаність регіонів України потребує вираженої етнонаціональної політики А.Ф. Колодій зазначає: «Саме етнонаціональної, а не просто етнополітики, тому що турбота про титульну націю, її розвиток, повноцінне функціонування її культури, виконання нею ролі державотворчого народу не менш важлива і складна проблема, ніж захист прав і сприяння розвитку культур національних меншин» [4, с. 178].

Етнонаціональна політика держави розглядається як органічна складова частина публічного врядування, що являє собою сукупність послідовних рішень і дій органів публічної влади та суб'єктів громадянського суспільства, спрямованих на задоволення відмінних соціальних, політичних та культурних потреб етнічних спільнот та окремих громадян, що належать до них, врегулювання проблем, що виникають між цими спільнотами, утвердження у суспільстві атмосфери міжетнічної толерантності, а також на зміцнення загальнонаціональної єдності.

До загальноновизнаних завдань етнонаціональної політики України належать такі: забезпечення соціальної стабільності, мінімізація та відвернення загроз етнічних конфліктів, громадянська інтеграція й консолідація її поліетнічного населення. Ефективність виконання цих завдань великою мірою залежатиме від того, на яку саме модель української нації буде зорієнтовано державну етнополітику. Індикаторами оптимальності обраної моделі та дієвості відповідної їй державної етнополітики можуть слугувати зміни кількісних показників якісних ознак українського соціуму, моніторинг яких вже традиційно здійснюють вітчизняні соціологічні служби: а) важливість для людей державної незалежності країни; б) пріоритетність громадянства в структурі самоідентифікацій дорослого населення; в) гордість за належність до спільноти громадян України; г) значущість почуття патріотизму як чинника суспільного єднання. Такий аспект вже був предметом дослідницької уваги [7, с. 9–40].

На нашу думку, в Україні етнонаціональна політика повинна базуватися на адаптованій до українських реалій концепції інтегруючого мультикультуралізму, оскільки проблемами національної інтеграції та консолідації все ще є актуальними. Перевага концепції інтегруючого мультикультуралізму полягає у повазі гідності всіх народів і рівному ставленні до їх представників, державному захисті їхніх культурних прав, що забезпечує етнокультурну справедливість. Етнонаціональна політика, заснована на мультикультуралізмі, передбачає сприяння процесам суспільної інтеграції, підтримку культурної різноманітності, захист індивідуальних прав представників етнокультурних груп, створення умов для збереження самобутності етнокультурних груп. Це передбачає можливість у разі потреби тимчасового використання засобів посиленої підтримки (позитивної дискримінації щодо тих груп, культура яких особливо пригнічувалася у попередній період).

В Україні відбувається процес консолідації нації довкола символів та цінностей. Це цінності, які лежать в основі сучасної боротьби України і мають широкий характер. Такими цінностями є свобода, гідність, незалежність, право вибору, віра в людину. Це ліберально-демократичні цінності. Однак саме вони можуть зміцнити та зробити тривалою консолідованість українського суспільства, яку ми сьогодні спостерігаємо в умовах війни як явище, що базується спільному нещасті. Важливо, щоб українське суспільство змогло зберегти цю тимчасову єдність і тоді, коли це нещастя буде подолане.

Отже, пріоритетним завданням для України на сучасному етапі розвитку у сфері етнонаціональних відносин є підвищення ефективності функціонування державних інституцій. Ефективність етнонаціональної політики залежить від того, наскільки актуальними є її основні принципи, чи вірно вони відображають стан етнонаціональної ситуації, вміння держави враховувати інтереси різних етнічних груп та державотворчої нації і сприяти їх узгодженню.

До механізмів реалізації етнонаціональної політики належать такі: законодавство, у тому числі державні програми, спрямовані на прогнозування й регулювання етнонаціональних процесів, та спеціальні програми, що стосуються конкретних напрямів реалізації етнонаціональної політики; уповноважений орган державного управління, інші органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, а також громадські організації нації-

ональних меншин; співробітництво з іншими державами та з відповідними міжнародними організаціями для реалізації цілей державної етнонаціональної політики.

Науково обґрунтована етнонаціональна політика є необхідною умовою утвердження держави. Налагодження міжкультурного діалогу в Україні є одним із ключових чинників суспільної злагоди та консолідації нації, а змістом етнонаціональної політики стали міжнаціональне порозуміння та етнокультурна різноманітність.

Список використаної літератури

1. Калакура О.Я. Мультикультуралізм: сутність та перспективи для України. *Чорноморський літопис*. 2010. № 2.
2. Проект Концепції державної етнонаціональної політики України. 100-річчя державного органу з питань етнополітики в незалежній Україні як історія захисту національних меншин: державні інституції та міжнаціональні відносини: досвід, виклики, завдання. Київ : Дух і літера, 2019. С. 143–155.
3. Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / Н.В. Беліцер, С.В. Бугаєв, Я.О. Варивода та ін.; під заг. ред. Ю. Тищенко ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. К. : УНЦПД, 2004. 312 с.
4. Колодій А.Ф. Національний вимір суспільного буття. Львів : Астролія, 2008. 368 с.
5. Котигоренко В. Щодо стратегії державної етнонаціональної політики. *Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник Національного інституту стратегічних досліджень*. К., 2008. № 1 (6).
6. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. К. : Світогляд, 2014, 722 с.
7. Котигоренко В.О., Панчук М.І. Проблеми термінології законодавства, що регулює етнонаціональні відносини в Україні. *Ukr. Socium*. 2020. № 1 (72).

ETHNONATIONAL POLICY IN UKRAINE: SITUATION AND PROSPECTS

Lesia Kornat

*Lviv Polytechnic National University,
Department of the Political Science and International Relations
Stepan Bandera str., 12, 79013, Lviv, Ukraine*

The analysis of problems and prospects of ethnonational policy of Ukraine is carried out. It is proved that the regulation of ethnonational relations is a complex process and involves taking into account a number of factors specific to a particular country. The task of state policy in the field of ethnonational relations is the consolidation of society, ensuring the territorial integrity and stability of the state. The emphasis is placed on the fact that there is no consistent, clearly coordinated ethnonational policy in Ukraine aimed at creating maximum opportunities to meet the needs of all subjects of ethnonational relations. The effectiveness of ethnonational policy is determined by the ability of the government to respond flexibly to the problems of the ethnonational sphere. The state ethnonational policy of Ukraine is defined as an organic component of internal and external policy, a set of theoretical approaches, principles, mechanisms, consistent decisions and actions of public authorities and local governments aimed at meeting the needs of all ethnic communities and individual citizens of Ukraine, related to the specifics of their ethnocultural development, and the establishment of an atmosphere of interethnic tolerance in society and the strengthening of national unity. The foundations of the legislation on ethnonational policy of Ukraine were laid immediately after the declaration of independence and were formed under the influence of domestic interethnic relations and international law. Ukrainian legislation in the field of ethnonational relations has certain shortcomings: blurred provisions, lack of specification of basic terms; obsolescence of the legislative acts adopted in the first

years of independence. Ukraine has not pursued a consistent ethnonational policy, in particular, the concept of ethnonational development, which would define the basic principles of this policy, has not been adopted. There are also a number of gaps in domestic legislation on ethnonational policy, although it generally meets international standards. The consequence of inconsistent ethnonational policy of the state are the following processes and problems: deepening of ethnoregional differences; problems of functioning of the state language; untimely detection of problems in this area due to the lack of systematic monitoring of processes; problems of deported and internally displaced peoples; the presence of non-socialized ethnic groups, etc. There is no consensus on the principles of ethnopolitics, as well as mechanisms for its implementation, especially in the context of decentralization and administrative reform, reform of the executive branch. The priority task for Ukraine at the present stage is to increase the efficiency of state institutions. Scientifically based ethnonational policy is a necessary condition for the process of state establishment.

Key words: ethnonational policy, national minorities, concept of ethnonational development, ethnopolitics, ethnic groups.